

III osa.

1. Jälle kahtlused. Kust ma üldse võtan, et seesinane John Crown, Hans Krohne, Jaan Kroon ja viimaks veel Treimani Õigeusu kirikus Joanniks ristitud poisilaps on üks ja sama isik? Nime tõlkimine pole ju kuigi eriline võte. Kas keegi kuskil ja kunagi on veel temast kirjutanud? Kas ta ise kirjutas midagi? Pidas päevikut näiteks? On see kuskil säilinud? Aina küsimused. Mul ei jää muud üle, kui kangekaelselt jätkata ja vaadata, kuhu see kõik välja võib viia. Ma ei julge seda nime guugeldada. Kardan, et kõikide tema nimekaimude hulgas võibki leida teda.

Niisiis, meie isevärki John liikus lääne poole koos oma isevärki indiaani päritolu naisega. Arvan, et nad hoidsid Quebec'i provintsist targu eemale, läbides mingil moel Ontario ja Manitoba. Kui palju see aega võttis, ei oska kujutleda, kuid arvan, et mingil ajal otsustas John varustada ennast teise misjonärile vajaliku oskusega - arstikunstiga. Olid ju misjonärid olnud alati ka need, kes kohalikele arstiabi osutasid. Tema ebaõnnestumine palve abil tervendamises võis viia teda mõttele, et pole põhjust põlata ka maist abi taevase kõrval. Ja ehk oli Johni siiski nii palju oma aja laps, et temas oli veel küllaltki palju progressi-usku ning eks meditsiin oli teinud kogu aeg edusamme. Küllap oli John üht-teist omandanud juba Montrealis Päästearmee juures või isegi Häädemeeste rannarahva tarkusi mäletades (arstiabi ei olnud tol ajal niisama lihtsalt kättesaadav ja tohtrihärra poole pöörduti alles suures hädas). Arvan, et ta igatahes seda mõtet endamisi veeretab, olles seejuures võluvalt lihtsameelne... Kindlasti oli läände liikumine aeglane. Oli ju tarvis elatist teenida. Kuskil peatuda ja tööd otsida. Kõikjal, kus peatuti, üritas ta ka evangeeliumi kuulutada, toetudes oma kaljule. - Kristus on kalju! See kannab sind! -

Tema naine rääkis vahete-vahel oma maast kuskil kaugel loojangu suunas, kuid kuna tal polnud kaartidest mingit aimu, siis oli seda võimatu tuvastada. Kohanimed olid samuti tundmatud. - Seal on kosk, võis naine öelda. Ehk oli ta mingi söki tagajärjel osa mälust kaotanud... Kui neil õnnestus rongiga liikuda, siis polnud kohanimedest mingit abi, pealegi kandsid jaamad selliseid nimesid nagu Drenton, Benton, Feston, Loxton, Stanton, Westburg, St Louis! Nendega polnud vähimatki peale hakata. Väga pikki plaane ei tehtud. Kui kuuldi, et järgmises linnas vajati töömehi, siis liiguti sinna. Liikumine ise oligi eesmärk, see võis kesta isegi mitu aastat. Pealegi on misjonäri tee loobumise tee. Kuid kuskil otsustas meie John siiski pikemaks paigale jääda.

Võibolla oli see Winnipegis, võibolla juba Saskatchewanis tasandike keskel Reginas, mille ülikooli proovis meie John sisse saada, et õppida meditsiini. Tol ajal ei olnud see veel ülikool, vaid metodisti kirikule kuuluv kõrgem õppeasutus. Et tegu oli kirikule kuuluva kooliga, näis meie Johnile hästi sobivat. Aga...

Seni oli liikumine läände sarnanenud ühtlasi ka põgenemisele. Eemale suurlinnadest, võimudest, metsikuma ja inimtühjema sisemaa suunas. Kuid nüüd vajab John justkui ka järelemõtlemisaega... Kuni ta seda mõtles, paiskus valla veel teinegi sõjaga kaasnev õudus, otsekui Ilmutusraamatu apokalüptilised ratsanikud, kellele antakse voli teineteise kannul üle maailma tuisata ja surma külvata. 1918. aasta jaanuaris sai alguse niinimetatud hispaania gripp, mis kasvas kiiresti pandeemiaks ja nõudis viis korda rohkem ohvreid, kui suur sõda. See oli eriti nakkav

gripiviiruse vorm, mis kõigi õuduseks tappis eriti just noori inimesi, kes oleks loogiliselt ju pidanud tugevamad olema. Kuid sageli polnud seal mingit vahet. Inimesed surid juba mõne päeva või nädala jooksul pärast esimeste sümptomite ilmumist ja antibiootikumide leiutamiseni jäi siis veel kümme aastat. Sõda ja taudid on alati esinenud koos, need on inimeste maailma kõhulahtisus, salapärased konvulsioonihood, mida me, inimesed, tajume vaid katastroofina. John ja ta naine ei jäänud sellest puutumata.

Vahest harva oli ju ennegi juhtunud, et mõni elas selle üle. Nii ka meie John vähkres kaua palavikus mingi haigla mingis palatis, mis oli viimse võimaluseni täis tuubitud voodeid surevate inimestega. Kuid ta jäi imekombel (ja nüüd on see sõna õigel kohal, selles tähenduses nagu me tavaliselt oleme harjunud seda kasutama; tuleb tunnistada, et isegi imel ja imel on vahe!) ellu. Kuid mitte tema naine. Kui kõhn ja kahvatu John end viimaks üles ajas ning hospitalis juba meditsiiniliseks imeks tunnistati, küsis ta oma naise järele. Seegi ei käinud arvatavasti lihtsalt, sest ametlikult nad ju abielus polnudki. Kuid ta sai siiski jälile, sai siiski teada, et ta naine oli juba surnud ja maetud. Jumal tänatud, et Jaan ei saanud kunagi teada seda, et naine kandis ühtlasi ka tema last.

2.

- nüüd kerkivad jalad taevasse, et seal tähti segada, aga pea on raske, see vajub alla. Päris alla, kivi alla tuleb see panna, las see olla seal, kuni on aeg. Keegi tegi taeva lahti ja tõmbas laiali nagu telgiriide vaiba, nüüd saab sisse vaadata, et mis seal on. Ka tähtede taga on midagi. Rada, mis viib edasi, teisele poole seda jõge. Meie oleme siin pool jõge, aga nemad on teisel pool vahutavat jõge, see kohiseb, kui kuulama jääda, jõgi voolab kiiresti ja teeb iga kord erinevat häält, nagu taeva tasane huugamine, sekka kostab nagu pasuna häält kuskil kaugel. Kuidas küll saada üle jõe, kui see on nii kiire vooluga ja sügav? Pole silda, pole paati. Läheks õige kohe niisama, hüppaks sisse ja ujuks? Näe, nad lehvitavad. Lehvitavad ju meile, naine ja... üks laps, väike poiss vist! Aga nad on teisel kaldal ja nad on liiga kaugel, näod on küll ähmaselt äratuntavad, aga ei saa aru, kas nad naeratavad? Või on kurvad? Nad naeratavad ja on kurvad, kui nad siia poole vaatavad. Kui nüüd hüppaks ja ujuks!

- ei, sest veel pole sinu aeg.

Kuhu mu pea jäi? Kivi alla on see peidetud, ikka veel pole aeg.

- Jaan, kui sa tahad liblikat pihku võtta, siis võta teda õrnalt, näe, kui õrnad tiivad tal on.

- aga tugevad ka!

- need hoiavadki maailma koos.

- ei, see on ämblikuniit, mis hoiab maailma koos, see lõheneb hirmsasti, maailma lõhed laienevad aeglaselt, need on täis pimedust, see on paks nagu... nagu... kumm. Nagu toorkumm. Kuid maailm ei lõhene lõplikult tükkideks, kuni ämblikuniit maailma koos hoiab.

Keegi tegi lahti rinna nagu avatakse kapiuks ja võttis sealt välja tuksuva südame nagu võetakse raamatukapist raamat. Kellegi helendav käsi võttis tuksuva südame ja tõstis selle kõrgele. Süda on lillakaspunane ja tukslev, vonklevad veresooneid... Kellegi helendav käsi. See on valus. See on valus, kuid ka magus. Magus valu, kui

välg tabab südant ülalt pilvedest, sest ta tuleb samamoodi, nagu ta ka üles taevasse võeti, taeva pilvedel, aga teie ärge minge sinna, minge, vaat, sinna, kuni teid rüütatakse väega kõrgelt! Nii see on.

- käed ja jalad võeti küljest ära nagu nukul, need lendasid tähtede taha, kus koidab sul taevas, ootus ja lootus seal täide sul läeb. Sa aetasid mu jalad kaljule, sa tõmbasid mind välja õuduse august, sa panid mind julgesti elama maale, mida sa mulle näitad.

- kus see kalju on? Siis tuli see suur ja karvane, mets vajus laiali, kui ta ilmus, kaugelt juba oli kuulda, mets kohises ja vajus laiali, ta urises vaikselt, urahtas, raputas pead, ta süljepiisad pritsisid, ta ajas oma lõuad ammuli, oli tunda ta haisvat hingeõhku, ta urahtas jälle. Lõuad laksatasid kokku nagu lukukeel. Tillukesed silmad, kui ta kõrvale vaatab, siis on pisut näha ka silmavalgeid. Kui ta kõõritab.

- kuidas saada üle nende mägede?

- ulata käsi, me oleme juba lähedal, las ma aitan sind, ütles keegi, tema oli kõigist kõrgeim, helendus andis märku ta tulekust, helendus, mis kasvas üha tugevamaks, ta kõrgus metsa kohal, ta pühkis kõndides puid kahe käega laiali, nagu kahlasime vanasti kõrkjates ühel teisel rannal, ta rõivad olid valged nagu lumi ja ta pale hiilgas nagu päike ja ta silmad olid nagu välg ulatudes maailma äärest ääreni, kui nad kogunevad kõik kokku Siionisse, see on seal. See mägi seal, ei, see natuke kõrgem mägi, sa ei vaata ju sennapoole, ulata käsi! Kellegi helendav käsi haaras kinni. Käsi on kuum. Hoo-hoohoo, iijahhh-hoo! Taeva tasane huugamine kostis ikka, ja veel kostis nagu oleks kaugel, väga kaugel pasunat pahunud ingel, kes ootab käsku välja valada kausi sisu. Kauss on täis tumedat paksu vedelikku, aga õli see pole, läbitöötatud masinaõli raudruuna seest. Seda saab juua. Kuskil loksus raskelt õline meri, tõusis ja vajus, tõusis ja vajus, paljastades rasked vettinud palgid. Adrukõnts ja narmad.

Kellegi pruun kortsuline käsi ulatas kausi suu juurde. Sõõm. Kellegi tähelepanelikud kitsad silmad. Jalad ja käed pandi jälle külge, pea võeti kivi alt välja ja kruviti kaela külge, helendav käsi hakkas tuhmuma, kui see aetas tuksuva südame jälle rinnakorvi ja sulges selle nagu suletakse kapi ukseid. Klõps! -

3.

Misjonäri tee on loobumise tee. Kuid kui kedagi valitakse välja eriliseks ülesandeks, siis tuleb veel rohkemast loobuda, näiteks tuleb prohvetitel loobuda kõigest, kõigest, kui Jumala kutse tuleb. On see eriline kangelastegu? Nii ja naa. Vana elu oli küll omamoodi elamist väärt, kuid see polnud ka liiga palju väärt. "Ehkki redel oli tarvilik üles ronimiseks, selgus üleval, et redeli kasutamine oli mõttetu." Aga mitte ainult sel puhul. Eks ole ju iga pöördumise puhul oluline enne midagi käest ära anda, et midagi suurt vastu saada. Näib, et see põhimõte ei kehti mitte ainult Kristuse võrdumi kohta nisuivast ("Kui nisuiwa ei satu mulda ja ei sure, siis see jääb üksi. Aga kui see sureb, siis kannab see palju vilja." Johannese evangeelium peatükk 12 salm 24), vaid on veel laialdasemalt tuntud. See üldkehtivus ei vähenda Kristuse olulisust Johannese läbi sõnastatud põhimõtet nisuivast. Milles on inimese ülesanne elus? Saamises kelleksi suuremaks, muutumises loodud olendist Jumalast sündinud olendiks. Selge, et selleks peab andma midagi ära, et saada midagi võrratult suuremat vastu. Ja see ära andmine ei käi mitte kaubatehingu korras - mina sulle, sina mulle - vaid enda täielikul

tühjendamisel, ära andmisel, loobumisel, jah, suremisel. Ja see on tegelikult loomulikust loomulikum kulg. Ristimistalituse juures meenutatakse, et siin sureb "vana inimene, vana Aadam" ja sünnib uus, Kristuse sarnane inimene. Aga kui keegi saab veel suuremaid ande, siis tal tuleb loobuda kõigest. Saadav and on nii suur ja kallis, et sel juhul tuleb maha jätta kõik eelnev. Kõik, mida inimene seni omas, kaasa arvatud ta ise. Jumalast pilgeni täidetud inimene – prohvet või imetegija – on oma mina surunud pisikeseks, et Jumala vaim saaks olla suur. Ta on keset elu, keset rõõmu ja valu. Ja siis, enne, saab ühtlasi ilmned ka tema tõeline loomus. Vahel on sellest ka väliseid märke. Inimene kannab ettekuulutavat märki, milleks on sageli mõni nähtav eripära või isegi puue. Sageli saab inimene sel puhul uue nimegi, muutus on nii põhjalik. Uue nime saavad tavaliselt need, kes on otsustanud kloostrites oma elu Jumalale pühendada. Ja see on siis nüüd tema Tõeline Nimi.

Meie Johni tõeline nimi tema uue rahva hulgas oli Esitin'ox:peckaa Secheck, Karu, Kes Seisab Kaljul. Sest oma Kaljust ta ei loobunud kunagi, ei saanud loobuda. See oleks olnud võrdväärne loobumisega kingitusest, mis talle antud. Elust, mida ta oli saanud. Ja see elu oli mõeldud jagamiseks. Keegi ütles talle: - Seni olid sa Eg:chebeke, Eikeegi, nüüd aga Esitin Secheck.

Üle mägede rändamise aastad on täiesti tundmata, isegi oletusi on väga raske teha. Võimas Kaljumäestik kerkis aegamisi silme ette Alberta provintsi lääneosas. Olen kindel, et keegi aitas teda üle nende mägede, üksi poleks ta sellega toime tulnud. Tol ajal polnud see nii lihtne pealegi. Ei, pigem käis keegi temaga kogu selle pika tee uue rannikuni. Sellest rännakust puudub igasugune ülevaade. Iga vilja kasvamine on salapärase kulgemine, on varjatud, sest "seeme kasvas ja kandis vilja õöl ja päeval" nii et inimene tavaliselt isegi ei tea, kuidas? Aga seeme, mis sai kunagi külvatud Treimani õigeusu kirikus pidi viimaks hakkama vilja kandma. Selge, et igal viljal on oma kasvamise aeg. On isegi idanemise aeg. Ja milline oli siis see palju vilja kandev nisupea? Või kui see sobivam näib, üks kasutagem teistsugust pilti loodusest: putukad läbivad oma elus vastse staadiumi. Liblikas oli enne kookon, veel enne tõuk, veel enne muna. Nukkumise järel ronib kiilivastse seest välja ilus säravate tiibadega kiil ja lendab varsti oma teed. Mis kunagi oli elus vastne, on nüüd vaid tühi kest: kiil ei pöördu enam kunagi sinna tagasi, ta ei saagi seda teha. See on lõpetatud. Jumala juures pole surma. Seda on raske meeles pidada, sest üks surm ole ju midagi loomulikku selles maailmas. Kuid kui selles maailmas midagi kestma ei jää, siis Jumala juures küll.

Kui palju ja mida tuleb maksta kalli kingi eest? See on mõte, mida ma, tunnistan, ei julge lõpuni mõelda. Küllap on see igaühe puhul ka erinev, kuna me kõik oleme ju erinevad. Kuid põhimõte kehtib ikka. Midagi oleks ju nagu enda otsustada, enda teha. Aga on midagi, mis küll ei ole.

4.

Oletamisi oli Secheck elanud kwakwala, haida ja lõunapoolsete salishi hõimude hulgas juba mõnda aega enne, kui ta päriselt omaks tunnistati. Päriselt omaks vast siiski mitte, arvan, et alles vanemas eas hakati teda nimetama ka "valgeks vennaks", olles adopteeritud In'awinuu klanni. Kuid tuntuks sai ta otsekohe oma ravitseja-anni tõttu. Ta sai inimesi terveks teha käte peale panemisega nagu kunagi ammu ta oli

näinud Jesse juures. Selge, et see oskus tõi talle tuntuks, kuid Secheck jäi kindlaks oma põhimõttele - ta ei võtnud kunagi ravitsemise eest tasu ega ka mitte kingitusi.

Arvatavasti oli see pastor Kemrich, kelle kaudu ilmus ajalehes "The Missionary Gazette" see teade Hans Krohne kohta. Kindlasti nad kohtusid ja Secheck mäletas veel saksa keelt. Oli selge, et see mees "Koulishide" hulka ei kuulunud. Kui pastor Kemrich saarele saabus, siis avastas ta varsti, et kohalikud reservaatides polnudki püsti paganad. Vaid et nad olid omamoodi kristlased. Kuna Kemrich oli hea misjonär ja misjonäride suguvõsast, siis teadis ta, et pole mõtet neile kellelegi peale suruda oma arusaama, oma teutoonlikku kristlust. Ta teadis hästi, et alati tuleb arvestada kohalike oludega, isegi uskumustega või eriti just uskumustega. Ta teadis, et Jumal kõneleb ja teeb sama kõigi rahvaste juures, kuid jätab neile alles nende oma näo. Inimene ei tohi siin teisiti toimida; see tooks endaga kaasa vaid sajanditepikkust õnnetust.

Mingil ajal võeti Jaan vastu In'awinuu hõimu sekka koos vastava rituaali, tantsude ja lauludega. Indiaani tantsud on sellised, et need "masseerivad" maad. Tantsijad masseerivad maad oma jalgadega. Pärast korraldati rituaalne saun. See oli muide asi, mis lähendas Jaani indiaanlastega juba varemgi väga, tuttav asi ju. Parasvõõtme saun on tuntud kõigi rahvaste juures üle maakera. Ja kõikjal on sellel ka rituaalse puhastumise ülesanne. Koos ihu puhastamisega puhastub ka hing. Nii on sauna alati pühaks paigaks peetud. Secheck õpetas, et ihu ei pea Kristuse õpetuse järgi pidama millekski alaväärtuslikuks hinge ees, vaid et need on võrdsed. Kuigi ihu kulub ja kaob, pannakse see ometi ootele, sest see on kõikide "ülestõusmise sõiduk". Kristus tõusis surnust uueks loodud ihuga, sellisega nagu Jumal meid kõiki mõelnud on. Need saavad enestele ka kõik Kristust usaldajad ülestõusmisel. Indiaani saunas ollakse tihedalt koos ja kägaras kuumuse ning auru sees justkui korraks uuesti emaüsas, et siis puhtana jälle väljuda.

Jaan kodunes. Just nii oletan. Imelik võib see ju olla, kuid eestlastel ja indiaanlastel on paljugi ühist, kui läheme maailmatunnetusele, Jumalatunnetusele. Mõlemad on väikesed, mõlemad räägivad isekeskis oma salakeelt, mis suurte keelte kõrval näib kohutavalt keeruline. Kuid kas pole mitte vastupidi - „suured“ on igavad, liiga lihtsad just oma suuruse, üldlevi tõttu. Seevastu väikesed on keerukad, see tähendab „rikkad“. Ja kuna keel määrab ära mõtteviisi, siis nimelt mõtteviisis on neil palju sarnast. Tabatakse Vaimu, kes alati ju kohal on, kui Teda palume. Kristus astub nurme mööda, sõidab laia jõge mööda. Maarja kõnnib kive mööda, viibib lausa lepikusta. Ka ohud on sarnased. Väiksus on paradoksaalselt ise juba oht suurenevas maailmas, mis on nii suur, et väikesele seal enam ruumi ei jätku. Ja ohuks on ka antropoloogia, rahvaluule kogumine, mis endastmõistetava rahvaluule parima kavatsusega rahvalt võtab seda konserviks, see tähendab surnuks, kasutamatuks muutes. Aga võibolla ei olnud enam Sechecki ajal ega ammugi enam nüüd võimalik puutumatu, elav ja arenev, minevikust ulatuv tunnetus, mis leiab alati oma väljundi? Kui nüüd veel kuskil joostakse Marti või tegeletakse rahvatantsuga, laulupeoga, siis kas pole see vaid niis, plakat, näitemäng, mis ju kena küll, kuid tähenduseta, kasutu; etendus, mida ära vaadates minnakse ju jälle tagasi endale tuntud maailma? Pealegi on rahvaluulega nagu naiivsusega – kui sa tead, et see sul on, siis pole sul seda enam... Või komistasin hõllandusse?

Jutustada on jäänud vähe. Imelik küll, aga nendest paljudest aastatest on samuti vähe teada, üha kaugemale ta libiseb. Ilmselt elas Secheck nagu see Kalju, millest ta armastas rääkida - sama endastmõistetavalt nagu seisab kuskil kalju - nii elas ilmselt ka tema.

Ilus oleks jätta see pilt matustest silme ette. Kui Secheck viimaks suri, korraldasid kwakwalad talle matuse, mis oleks küllap mõnele rangele vaimulikule õudust tekitanud, niivõrd segi oli see talitus põimunud kohalikest surmarituaalidest ja kiriklikust matusetalitusest. Kuid surma ja suremisega kaasnevad rituaalid on ürgvanad. Neid on võimalik jälgida muutumatutena isegi kiviaega välja. Mis muuseas tähendab, et nii kui sellel planeedil hakkas elama mõtlev inimene, hakkas siin elama ja kõndima ka usklik inimene.

Ilus oleks jätta see pilt matustest silme ette. Ühel tuulisel künkal mägede jalamil see toimus, kui korraga lendas kohale üks ronk ja istus puulatva seal lähedal. Ja see seal eemal võsas - kas see polnud mitte mustkaru, nende mägede tavaline elanik, kes sealt välja vaatas? Vana pastor Kemrich tõstab õnnistades käed.

Lõpp